

Postoje dvije središnje teme u Hatemovim gazelima. Prva tema svakako je vječna Ljubav. Ljubav se u tesavvufu i tesavvufskoj poeziji doživljava kao univerzalni pokretač. Ona je potakla na stvaranje i spoznaju, ali je i konačni cilj svih ljudi. Hatem nastoji ukazati na višeslojnost i iznijansiranoost ove Ljubavi. Osjećaj tuge, patnja, bol i strpljivost stalni su pratilci pjesnika koji je ustvari duhovni putnik otrgnut od Izvora. Kako Sarajkić navodi, pjesnik je na ovome svijetu u svojevrsnom duhovnom progonstvu, te neprestano čezne za povratkom svojoj nebeskoj Domo-vini. Tuga je zato najbolji ljubavni put koji pjesnika drži stalno budnim i potiče ga da strpljivo korača ka Voljenom. Nagrada pjesniku – putniku za njegovu patnju jeste konačno sjedinjenje sa Voljenim i gledanje Njegovog Lica. Upravo zato je, zaključit će Sarajkić, vizija Lica druga središnja tema ove poezije i njoj je posvećen veliki broj stihova. Božije Lice predstavlja savršenu ljepotu i izvor sve postojeće ljepote. Pjevanje i razmišljanje o ovoj savršenoj ljepoti pjesniku pomaže da doživi blaženo stanje i umiri svoju dušu, te zaboravi na ovosvjet-ske opsjene. U kreiranju središnjih tema veoma uspješno učestvuju glavni i sporedni motivi u Hatemovim gazelima. Motivi *opijenosti* i *čežnje* upotpunjuju poetsku tematiku, te otkrivaju karakter vječne Ljubavi. Pjesnik je opijen vinom spoznaje ali i opčinjen Peharnikom.

Sarajkićevu pažnju naročito je privukla Hatemova upotreba *mahlas-bejta*. Naime, pjesnik posljednjim stihom mijenja komunikacijsku matricu svoje poezije. *Lirsko ja*, koje je bilo dominantno u gazelu, usloznjava se u posljednjem stihu. Gazel se završava u tenziji realiziranoj u *husni bejtu* gdje pjesnik stavlja svoj potpis. Time pokazuje kako poštuje kanone tradicije ali i „ovjenčava“ (hatem znači i prsten, pečat) svoje jedinstveno duhovno i ljubavno iskustvo. S druge strane, mijenjanjem pozicije *lirskog ja* iz subjekta u objekt pjesnik kao da želi zatamiti egzistencijalno *ja*. Na ovaj način ostvaruje se ideal mistične ljubavi a to je maksimalno potiranje vlastitog ega pred Jedinim Voljenim.

Vrlo vrijedan prilog koji bi trebao biti od pomoći za razumijevanje ove vrste poezije, Sarajkić donosi na kraju studije u vidu rječnika tesavvufskih simbola i termina u gazelima Ahmeda Hatema Bjelopolja na arapskom jeziku.

Na kraju treba naglasiti kako je Hatem iza sebe ostavio vrlo vrijedan, slojevit i neproziran poetski tekst koji je teško razumjeti i čija je značenja skoro nemoguće dekonstruirati bez prethodnog upućivanja u sufijsku misao i tradiciju. Upravo zbog toga smatramo da će Sarajkićeva studija biti ve-

oma korisna kako istraživačima u oblasti književnosti Bošnjaka na orijentalnim jezicima, tako i ljubiteljima poetske riječi i tesavvufskog nauka uopće.

Berin BAJRIĆ

BIOETIKA I ODGOVORNOST U GENETICI

Iva Rinčić, *Bioetika i odgovornost u genetici*, Pergamena, Zagreb, 2007.

Iva Rinčić je viši asistent na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, na kojem već niz godina podučava studente medicinskoj etici i bioetici. Obrazovni background Ive Rinčić je počeo u rodnoj Rijeci gdje je završila osnovnu i srednju školu. Diplomirala je 2000. godine stekavši zvanje profesorice sociologije i hrvatske kulture na Hrvatskim studijima u Zagrebu. Magistrica znanosti postala je 2005. godine na Fakultetu političkih znanosti, temom *Problem bioetičke odgovornosti u genetici: praksa u Hrvatskoj i Europi*, a doktorsku tezu pod naslovom *Teorijska uporišta, postignuća i perspektive bioetičke institucionalizacije u Europskoj uniji*, obranila je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom našeg znamenitog filozofa i bioetičara prof. dr. Ante Čovića.

Knjiga Ive Rinčić koju prikazujemo ima znakovit naslov *Bioetika i odgovornost u genetici*, iz kojeg se nesumnjivo može raspoznati mnogo od obuhvaćene sadržine djela. Prije svega, knjiga se doima kao veoma zahtjevan projekat, koji je iziskivao dosta pažljivosti, vremena i truda, ali i svjesnosti potrebe prisutne u intelektualnoj javnosti za unapređenjem bioetičke edukacije na našim podnebljima. Strukturu knjige čine četiri poglavlja koja su smisleno i sadržajno povezana, te zajedno rasvjetljavaju poentu koju je autorica željela da ostavi čitateljstvu.

U dobu znanstveno-tehnološkog napretka na području nove genetike, interes autorice u prvom redu biva usmjeren prema pitanjima humane genetike, pri tome izostavljajući već pomalo svakidašnji problem kloniranja, istraživanja na matičnim stanicama i biobankama, sagledano kroz prizmu bioetičke odgovornosti. Cilj knjige određen je pojmom nove genetike i tehnologije koja se bavi time, s bitnim osvrtom na odgovornost kao posljedicu. Ove i slične napomene čine uvodno poglavlje djela.

Drugo poglavlje, *Pojava i značenje nove genetike*, govori o povijesnom pregledu

du nastanka i razvoja genetike kao nauke, do 1953. godine, eri takozvane nove genetike, a zatim o ideji i koncepciji *Projekta Humani genom*. Razvoj genetike polazi od Gregora Mendela, u XIX stoljeću, koji je proučavao nasljeđivanje kod biljaka, a za koga se vezuju dva zakona u genetici; zakon segregacije i neovisnog razmjesta-nja. 25. 4. 1953. godine, biofizičar Watson i biolog Crick otkrivaju trodimenzionalni model molekule DNA kao dvostruke spirale, što je otvorilo put procesu mapiranja cijelog ljudskog genoma. Ovo otkriće je dugoročno promijenilo sliku čovječanstva, nakon čega je uslijedila višestruka upotreba genetike kao naučne discipline u biotehnoškim istraživanjima. Cilj *projekta Humani genom* jeste identificirati vezu nasljednih i drugih bolesti te unaprijediti njihovu prevenciju i liječenje, no kako autorica tvrdi svijet se suočava sa nečim nepoznatim, te je s toga zabrinutost za posljedice ovakvih manipulacija mnogo veća. U ovom poglavlju autorica nam daje vrlo jasan odgovor na pitanje zašto se ova genetika naziva novom, pa kaže: „Tradicionalna biotehnologija križala je gene bliskih vrsta, a danas možemo ljudske gene stavljati u životinje, bakterije u biljke itd.“ (Rinčić, str. 28.) U nastavku poglavlja govori se o primjeni genetičke tehnologije: nasljedne bolesti, genska predispozicija, genetička testiranja i screening testovi, prenatalna genetička dijagnostika uz pitanje selektivnog pobačaja, te genska terapija.

U trećem poglavlju pod nazivom *Društveno-etički aspekti nove genetičke tehnologije*, autorica skreće pažnju na pojavu eugenike, povijesni pregled koji prati eugeničku praksu, te etička pitanja koja prouzrokuje eugenika u današnjem svijetu. Najčešća eugenička praksa bila je prisilna sterilizacija i zabrana sklapanja brakova između različitih rasa, do najpoznatijeg primjera iz Drugog svjetskog rata kada na vlast u Njemačkoj dolazi Adolf Hitlera, gdje možemo govoriti o sustavnoj i zakonski sprovedenoj praksi eugenike. Najveću ulogu u sprovedbi ove rasne i nacističke ideologije imali su liječnici kojima se sudilo na Međunarodnom vojnom sudu u Nurnbergu, 1946-47. godine. Dalje autorica govori o bioetičkom pokretu, nastanku pojma bioetika, te razlozima nastanka ove grane nauke: „Brojni su razlozi nastanska bioetike, no najkraće rečeno - riječ je o moralnoj reakciji koja nastaje u vremenu dominantnog znanstvenog tumačenja svijeta i pratećih tehnoloških inovacija.“ (Ričić, str. 62.) No, ono što je bitno u ovom djelu jeste odgovor i prigovor bioetike na postupke genetičke tehnologije koji se bitno i sadržajno ne razlikuju od prakse stare eugenike. Najpoznatiji primjer danas

je kineska državna politika, koja roditelje „savjetuje“ da imaju samo jedno dijete, pa je prisutna praksa prenatalne detekcije spola djeteta, što govori o sklonosti biranju muškog potomka. Rezultat je povećan broj muškaraca u Kini, čak ih je 20 milijuna više nego žena. U nastavku autorica skreće pažnju na ulogu države i državnih institucija po pitanju zdravlja i bolesti svojih građana, te navodi nekoliko zanimljivih primjera sudjelovanja službenih organa u otkrivanju medicinskih skandala. Uz vidljiv trud, autorica nam u ovom poglavlju donosi nazive svih etičkih povjerenstava u zemljama Europske unije, te njihove nadležnosti. Zadnje o čemu poglavlje govori jeste pitanje nove genetičke tehnologije u Republici Hrvatskoj.

Posljednje poglavlje nosi karakterističan naslov *Nova genetička tehnologija izazov bioetičkoj odgovornosti*. Kao nigdje u knjizi, glavna karakteristika ovog dijela je intelektualno-filozofski pristup i način pisanja, uz navođenje stavova poznatih filozofa, a posebno Imanuela Kanta i njegove etike. No, da bi se shvatila Kantova etika, bitno je proučiti i prateća tumačenja. U ovom djelu, autorica se odlučila na Hans Jonasovo tumačenje, te u svrhu toga navodi njegove citate i zaključke. Kategorički imperativi koje je postavio Kant su etička načela i obavezuju svaki etički subjekt. Kriзом savremene znanosti započinje opća zabrinutost, jer naučnost gubi prvotnu svrhu i dodir sa izvornim određenjem. „Nema ničega lošeg u napredovanju znanosti, ali je nužno da paralelno s napretkom postoji filozofijsko stajalište koje razjašnjava put znanosti.“ (Rinčić, str. 131.) Ukoliko ne bude postojao ovaj paralelni sistem, posljedice neće biti uništenje, nego i samouništenje svijeta i svega što na njemu egzistira, a čovječanstvo nema pravo na samoubojstvo. Kroz jedno filozofijsko izlaganje, autorica pohvalno donosi zaključak da je prauzor svakoj odgovornosti, odgovornost čovjeka za čovjeka, a to u biti znači odgovornost za život. Svaki čovjek ima nepisanu odgovornost za život drugog čovjeka i to je najveća svrha naše egzistencije na zemlji. Novi imperativ kao određenje nove etike podrazumijeva da se život čovječanstva nikada ne smije staviti na kocku, čak ni pod cijenu vlastitoga. Scijentizam i pozitivizam kao dvije prevladavajuće ideologije ne mogu ponuditi odgovore na sveopću krizu savremenog društva, stoga su etička istraživanja postala nužna. Kao posljedica toga uočavamo nastanak i razvoj pojedinih vrsta etike; ekološka i biomedicinska etika, metaetika, etika odgovornosti, hermeneutička etika i slično. Cilj koji nam zadaje etika odgovornosti jeste spremnost na žrtvu i odricanje u svrhu očuvanja cjelokupne egzistencije.

Ovo djelo nesumnjivo može poslužiti studentima humanističkih znanosti, osobito studentima Fakulteta islamskih nauka pri izučavanju tema koje se obrađuju unutar modula na diplomskim studijama iz *Savremenih fikšskih tema* ili pak, *Savremenih akaidskih tema*. S druge strane, itekako može poslužiti postdiplomcima istog fakulteta, osobito pri bavljenju tematikom iz modula *Šerijat u savremenim društvima*. Osim studentima Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, također, veoma dobro može poslužiti vjeroučiteljima koji predaju islamski vjeronauk u srednjim školama, jer je po planu i programu koji je donijela Vjersko prosvjetna služba Rijasetu islamske zajednice, u vjeronauk je uvrštena i problematika iz bioetike. Nažalost, na našem jeziku ne postoji dovoljno kvalitetno štivo koje može poslužiti vjeroučiteljima, pa je zato ova knjiga nesumnjivo mnogo korisna profesorima vjeronauke u našoj zemlji.

Knjigu je objavila izdavačka kuća Pergamena iz Zagreba 2007 godine, a sastoji se od 190 stranica teksta i 176 podnožnih napomena. Knjiga je izdata u posebnoj ediciji koja nosi znakovit naslov *Bioetika*. Također, u ovoj ediciji izašla su i djela naših najznačajnijih bioetičara poput djela; *Etika i bioetika*, profesora Ante Čovića, ili pak djelo profesorice Nade Gosić, *Bioetičke perspektive*. Najtoplije ju preporučamo našem čitateljstvu.

Šejla MUJIĆ,
Orhan JAŠIĆ,

KAD BI KOSTI MOGLE GOVORITI

Kad bi kosti mogle govoriti: kazivanja o genocidu i zločinima nad Bošnjacima 1992.-1995., Salih Smajlović, El-Kalem i "Preporod", Sarajevo, 2011. godine, Format: B5, Str: 305

U aprilu 2011. godine u izdanju „El-kalema“ i „Preporoda“, odštampana je knjiga „Kad bi kosti mogle govoriti“ - kazivanja o zločinima i genocidu nad Bošnjacima 1992-1995. autora Saliha Smajlovića. Ovih dana doživjela svoje drugo, dopunjeno izdanje

Knjiga je štampana u tvrdom povezu, na 285. stranica, sa 120 fotografija u koloru i sadrži 67 različitih kazivanja o zločinima počinjenih nad Bošnjacima. Tu su kazivanja dviju majki, Nazije Beganović iz Đulića kod Zvornika i Have Tatarević iz Zecova kod Prijedora, kojima su četnici ubili po šestericu sinova i muževa.

U knjizi su i potresna svjedočanstva o stradanju šestočlane porodice Hasiba ef. Ramića, imama u Semizovcu kod Sarajeva, koga četnici ubiše 1993. godine, sa suprugom i četvero djece, ubijajući prvo djecu pred roditeljima, a potom oca i majku.

Sva ova kazivanja tokom rata, a i kasnije, sakupio je Salih Smajlović, dugogodišnji novinar Preporoda, koji je o ovoj temi pisao iz svih krajeva naše zemlje. U knjizi su također uvršteni izvještaji sa identifikacija ubijenih, iskopavanja ostataka tijela šehida iz masovnih grobnica i dženaza šehidima.

Recenzenti knjige, doc. dr. Fikret Bećirović, uposlenik Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i Šefko Hodžić, poznati novinar i publicista, istakli su da knjiga predstavlja veliki literarnoznanstveni doprinos u rasvjetljavanju istine o tragediji bošnjačkog naroda, odnosno da je to jedinstvena knjiga o genocidu nad Bošnjacima.

Knjiga „Kad bi kosti mogle govoriti“ dobro doći i onima koji nisu zapamtili rat, jer će i iz nje doznati kakve su zločine dušmani počinili nad Bošnjacima.

Knjiga ima za cilj da opomene, kako se zločini i genocid nebi ponovili.

Svi tekstovi u knjizi „Kad bi kosti mogle govoriti“, objavljeni su u Preporodu, a u knjizi su stavljeni hronološkim redom, kako su objavljivani. Ni na jedan tekst ili rečenicu, nije stavljena primjedba ili demanti tako da se dotični tekstovi u kojima ima na hiljade imena smatraju vjerodostojnom dokumentacijom.

Promocije knjige, kojih je do sada bilo 15, od Kaimijinih dana u Zvorniku, Ajvatovice u D. Vakufu, Sarajevu, Zagrebu, Ključu, Bratuncu, Bugojnu, Kalesiji, Tuzli, Visokom, Goraždu, Kaknju i drugim mjestima, izazvale su veliko zanimanje i postoji mogućnost njihovog održavanja i u drugim mjestima.

Kada je ova knjiga u aprilu 2011. godine izašla iz štampe, ni njen autor niti izdavači iz „El-Kalema“ i „Preporoda“, nisu pretpostavljali da će ona kod čitalačke publike naići na tako veliko zanimanje i da će tiraž od hiljadu primjeraka za ovo nekoliko mjeseci biti distribuiran.

Zbog toga je ovih dana odštampano drugo izdanje knjige, u tiražu od 500 primjeraka. Dopunjeno je sa šest novih tekstova hronološki uvrštenih na kraju knjige.

Amir ZIMIĆ